

Bożena Zinkiewicz-Tomanek

Kraków

Kilka uwag na temat dat w biografii S. Smal-Stockiego

Swój krótki komunikat zacznę od wątku osobistego. Gdy przychodziłam na cmentarz Rakowicki, by zapalić świeczkę na grobie Bohdana Łepkiego, moją uwagę zwracał znajdujący się obok stary grób z piaskowca, na którym widniał jedynie napis: **СМАЛЬ-СТОЦЬКИ**. Jasne było więc, że jest to grób rodziny Smal-Stockich, dziwiło mnie jednak, że brak było jakiejkolwiek informacji o osobach w tym grobowcu pochowanych. Udałam się więc do Zarządu Cmentarzy Komunalnych, gdzie uzyskałam informację, że pochowani są tam Stefan Smal-Stocki oraz Emilia Smal-Stocka. Było to przed kilku laty. Ucieszyłam się, że nasza konferencja poświęcona Stefanowi Smal-Stockiemu dla społeczności ukraińskiej w Krakowie stała się bodźcem do zrobienia na grobie tabliczki zawierającej tę informację.

W biogramach uczonych zazwyczaj czytamy dokładnie informację o ich życiu, o dokonaniach naukowych, działalności społeczno-politycznej. Nie zwracamy jednak uwagi na daty, czasem publikacje podają tylko rok, czasem dzień – miesiąc – rok urodzenia i śmierci. Gdy jednak trzeba było podać dokładne dane, by je umieścić na tabliczce, wówczas pojawił się problem. Ze zdumieniem przekonałam się, że zarówno data urodzin, jak i data śmierci – jeśli brać pod uwagę różne publikacje – nie jest jednoznaczna.

Często w publikacjach data 8 stycznia 1859 podawana jest jako data urodzin Stefana Smal-Stockiego. Taką informację znajdujemy w Encyklopedii Ukrainoznawstwa¹, na stronie internetowej Akademii Nauk Ukrainy² oraz na stronie biblioteki parlamentu Ukrainy w dziale pt. *Календар знаменних та пам'ятних дат*³. Ciekawe, że datę 8 stycznia jako datę urodzin Stefana Smal-Stockiego podaje również strona internetowa Uniwersytetu Czerniowieckiego⁴, która informuje, iż „народився С. Смаль-Стоцький 8 січня 1859 р. в с. Немилові на Львівщині. [...] Помер 18 серпня 1938 р., похований у Кракові”.

Pod koniec 2008 roku Rada Najwyższa Ukrainy podjęła uchwałę na temat różnego rodzaju rocznic, obchodzonych na Ukrainie w 2009 roku. W uchwale tej wśród innych

¹ *Енциклопедія українознавства*, за ред. В. Кубійовича, Сарсель під Парижем 1955–1984, Кіјów w latach 90., t. 8, s. 2914.

² www.nas.gov.ua/person/S/Pages/SmalStockiy (dostęp 18.02.2009).

³ <http://rada.gov.ua> (dostęp 15.03.2009).

⁴ <http://www.philology.chnu.edu.ua/index.php> (dostęp 5.01.2009).

ważnych dat wymieniony jest dzień 8 stycznia, w którym mija „150 років від дня народження Смаль-Стоцького Степана Йосиповича, українського академіка, мовознавця, громадсько-політичного діяча (1859–1938)”. Dodajmy jeszcze, że w encyklopedii *Українська мова. Енциклопедія*⁵ znajdujemy błędną datę urodzenia (21 stycznia 1856), przy czym pomyłkowo podany jest rok 1856.

Zwróciłam się więc o pomoc do pani profesor Ludmyły Tkacz z Uniwersytetu Czerniowieckiego, która była uprzejma przysłać mi fragment swojego artykułu zamieszczonego w czasopiśmie „Дивослово” (2009, Nr 1), gdzie jest mowa o rozbieżnościach co do daty urodzin S. Smal-Stockiego.

Powołuje się ona na monografię autorstwa W. Danylenki i O. Dobrzańskiego⁶ poświęconą akademikowi Stefanowi Smal-Stockiemu. Monografia ta jest uważana za najobszerniejszą, a przede wszystkim najbardziej wiarygodną informację na interesujący nas temat. Autorzy monografii ustalili, że sam Stefan Smal-Stocki podawał, iż urodził się w trzeci dzień świąt Bożego Narodzenia (tzn. 9 stycznia), co według starego stylu daje jakoby datę 21 stycznia. Przyznaję, że sama potknęłam się na tym przeliczeniu starego i nowego stylu, nawet nie zwróciłam uwagi na to, że w XIX wieku różnica między starym i nowym stylem wynosiła nie 13 dni, a tylko 12. Poza tym za monografią Ludmyły Tkacz podaje, że:

У метричній книзі Хмільницької греко-католицької парафії по селу Немилів (нині – Радеківського району на Львівщині) записано, що 21 січня 1859 р. за старим стилем (тобто 9 січня за новим) у сім'ї Йосипа Смаль-Стоцького і Катерини Карпової народився син Степан.

W artykule Juchyma Husara⁷ z okazji 145. rocznicy urodzin S. Smal-Stockiego powtórzono tę datę:

Народився Степан Йосипович Смаль-Стоцький 9 (21) січня 1859 року в с. Немилів (тепер Радеківського району) на Львівщині. Серце вченого перестало битися 17 серпня 1938 року в Празі, і прах академіка-патріота перевезено до Кракова, де 30 вересня відбувся похорон біля могили його дружини, як і заповідав Степан Смаль-Стоцький.

Niestety, kłopot mamy również z datą śmierci profesora Stefana Smal-Stockiego. Niektóre publikacje podają datę 18 sierpnia, bywa, że podany jest również rok 1939, podczas gdy Stefan Smal-Stocki zmarł w Pradze 17 sierpnia 1938 roku. Datę 18 sierpnia podawał sam Wasyl Simowycz – uczeń profesora Stefana Smal-Stockiego, podaje ją też strona internetowa Uniwersytetu Czerniowieckiego.

Natomiast rok 1939 powtarzają nie tylko polskie publikacje⁸, znajdujemy go również w wydaniu encyklopedycznym *Малий словник історії України*⁹. Zdarza się też, że

⁵ *Українська мова. Енциклопедія*, Київ 2000, s. 580. Niestety, błąd ten znajdujemy również w II wydaniu encyklopedii (Київ 2004, s. 627).

⁶ В.М. Даниленко, О.В. Добрянський, *Академік Степан Смаль-Стоцький. Життя і діяльність. 1859–1938 рр.*, Київ–Чернівці 1996. Niestety, pozycja ta jest mało dostępna w Polsce.

⁷ Ю. Гусар, *Академік Смаль-Стоцький (9 січня – 145 років від дня народження відомого українського культурного і громадського діяча, академіка С.Й. Смаль-Стоцького)*, «Свобода слова» 2004, № 02, стаття № 28.

⁸ Między innymi *Leksykon PWN*, Warszawa 1998, s. 1614; M. Łesiów, *Професор Степан Смаль-Стоцький (1859–1939)*, [w:] *Український альманах* 1999, Warszawa 1999, s. 247–248.

⁹ *Малий словник історії України*, Київ 1997, s. 368.

nieprawidłowo podaje się miejsce śmierci – Kraków. W artykule M. Łesiowa czytamy: „Помер 17 серпня 1939 року у Кракові, де й похований”¹⁰.

Trudno objaśnić przyczynę pojawienia się różnych dat – 17 i 18 sierpnia. Data śmierci nie ulega żadnej wątpliwości. Kopia dokumentu o ekshumacji z Magistratu Stołecznego miasta Pragi z 9 września 1938 roku świadczy o tym, że zmarł on 17 sierpnia 1938 roku w Pradze, a 30 września 1938 roku został przewieziony do Krakowa, gdzie spoczął na cmentarzu Rakowickim (XXXIV Płd 7) w grobowcu rodzinnym ufundowanym w roku 1936 przez syna Romana, wówczas profesora Uniwersytetu Warszawskiego, ukraińskiego działacza społeczno-politycznego w Warszawie. Pochowany został – zgodnie z jego życzeniem – obok żony Emilii zmarłej 16 marca 1916 roku (przeniesiona z kw. Cb-4-13 do grobowca w roku 1936). Oczywiście nie obok grobu żony Emilii (por. cytowany powyżej fragment: „де 30 вересня відбувся похорон біля могили його дружини, як і заповідав Степан Смаль-Стоцький”), lecz we wspólnym rodzinnym grobowcu. Nawiasem mówiąc, dokumenty z archiwum Zarządu Cmentarzy Komunalnych w Krakowie błędnie mogą wskazywać, iż Emilia była żoną prof. UJ Romana Smal-Stockiego, co oczywiście nie odpowiada prawdzie.

Historia z datą urodzin i śmierci Stefana Smal-Stockiego pokazuje, jak łatwo można ulec magii słowa drukowanego. Pewne dane były bowiem powielane, dziś trudno nawet dochodzić, gdzie był początek tego łańcucha błędnych informacji¹¹.

Okazuje się, że syn Stefana Smal-Stockiego, Roman Smal-Stocki (1893–1969), również był językoznawcą i działaczem politycznym, w okresie międzywojennym był profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, potem na emigracji – profesorem amerykańskich uniwersytetów (głównie – Uniwersytetu Wisconsin-Milwaukee). I tak się składa, że Roman Smal-Stocki urodził się 8 stycznia 1893 w Czerniowcach, w przededniu urodzin swojego ojca. Może stąd w biogramie Stefana Smal-Stockiego pojawia się zarówno data 8 stycznia (zamiast 9 stycznia), jak i błędne miejsce urodzenia? Smal-Stocki – ojciec urodził się bowiem nie w Czerniowcach, a w Niemiłowie – wsi w powiecie radziechowskim ówczesnego województwa tarnopolskiego (dziś obwód lwowski).

* * *

Wszystkie te kłopoty z ustaleniem właściwej daty urodzenia Stefana Smal-Stockiego przedstawiłam w swym referacie. Czułam jednak, że czegoś jeszcze brakuje do ostatecznego wyjaśnienia wątpliwości. Nie jest bowiem jasne, jak przeliczane są daty urodzenia S. Smal-Stockiego. Jeśli bowiem święta Bożego Narodzenia obchodzimy „według starego stylu”, to dopasowując do tego współczesny kalendarz, obchodzimy je 7–9 stycznia, ponieważ tej dacie w kalendarzu juliańskim odpowiada data 25–27 grudnia, a 14 stycznia (Nowy Rok) odpowiada dacie 1 stycznia. Jak wiadomo, w wieku XVI i XVII różnica między kalendarzem juliańskim a gregoriańskim (wprowadzonym 4 października 1582 roku przez papieża Grzegorza XIII) wynosiła 10 dni, w XVIII – 11 dni, w XIX – 12 dni,

¹⁰ M. Łesiów, op. cit., s. 248.

¹¹ Interesujące mogłyby być publikacje: *Життєпис акад. С. Смаль-Стоцького*, ЗІФВ УАН, кн. 1, Київ 1919; *Збірник Філологічної Секції на пошану сторіччя С. Смаль-Стоцького*, ЗНТШ, т. CLXXII, Нью-Йорк 1969. Niestety, nie są u nas dostępne.

w XX i XXI wieku zaś – 13 dni. Specjaliści od tych przeliczeń twierdzą, że w XXII wieku różnica ta będzie stanowiła 14 dni.

Ciekawe, że gdy np. w Wikipedii podawane są biogramy wybitnych ukraińskich postaci świata nauki i kultury czy polityki działających w XVIII–XIX wieku, to w jednych wypadkach podawana jest jako pierwsza data według starego stylu, w innych według nowego (co może wprowadzić pewien zamęt). Natomiast gdy podawana jest jedna data, to oczywiście według nowego stylu, tzn. według kalendarza gregoriańskiego. Przytoczmy kilka dat urodzin i śmierci.

	Data urodzenia		Data śmierci	
	Według starego stylu	Według nowego stylu	Według starego stylu	Według nowego stylu
Łesia Ukrainka	13 lutego 1871	25 lutego 1871	19 lipca 1913	1 sierpnia 1913
Iwan Kotlarewski	29 sierpnia 1769	9 września 1769	29 października 1838	10 listopada 1838
Mychajło Kociubynski	5 września 1864	17 września 1864	12 kwietnia 1913	25 kwietnia 1913

Z powyższego zestawienia widać, że data w kalendarzu juliańskim (według starego stylu) w XIX wieku była „jakby wcześniej” o 12 dni. Tak więc, by otrzymać datę zgodną z kalendarzem gregoriańskim (według nowego stylu), trzeba było w XVIII wieku dodać 11 dni, a w XIX wieku – 12 dni. Wynika z tego, że Boże Narodzenie i Nowy Rok w tym czasie, gdy urodził się S. Smal-Stocki, miały następujące daty:

	Według starego stylu	Według nowego stylu
Boże Narodzenie – XIX wiek	25 grudnia 1858	6 stycznia 1859
Nowy Rok – XIX wiek	1 stycznia 1859	13 stycznia 1859

W wieku XX i XXI dodajemy 13 dni, stąd Nowy Rok 2011 roku (czyli 1 stycznia 2011 według starego stylu) przypada w kalendarzu gregoriańskim 14 stycznia 2011 roku.

Wszystko wskazuje na to, że w przypadku daty urodzenia Stefana Smal-Stockiego mamy jakiś błąd w przeliczaniu dat starego i nowego stylu. Wydaje się, że błędnie data według starego stylu jest z jakiegoś względu „późniejsza” od daty według nowego stylu. Zestawmy podawane w źródłach daty urodzenia:

Data urodzenia	Według starego stylu	Według nowego stylu
Stefan Smal-Stocki	21 stycznia 1859	9 stycznia 1859

Patrząc na te dwie daty, można wysnuć przypuszczenie, że Stefan Smal-Stocki rzeczywiście urodził się 9 stycznia 1859 roku według kalendarza juliańskiego (według starego stylu), co w kalendarzu gregoriańskim w XIX wieku przypadało 21 stycznia 1859

roku (ale według nowego stylu). Teza ta przeczy jednak temu, o czym pisał sam Stefan Smal-Stocki, podając w autobiografii jako datę swoich urodzin trzeci dzień świąt Bożego Narodzenia (w tradycji wschodniej obchodzi się trzy dni świąt).

Moje wątpliwości co do daty urodzenia Stefana Smal-Stockiego podtrzymał prof. Bohdan Melnychuk z Uniwersytetu Czerniowieckiego. W prywatnym liście – już po konferencji – podzieliłam się z nim swoimi uwagami na temat przeliczania dat kalendarza juliańskiego i gregoriańskiego. W odpowiedzi z 15 sierpnia 2009 roku B. Melnychuk wskazał, iż autorzy monografii datę 21 stycznia rzeczywiście podali błędnie. Stefan Smal-Stocki *de facto* urodził się 9 stycznia 1859 roku według nowego stylu. W liście prof. B. Melnychuk pisze:

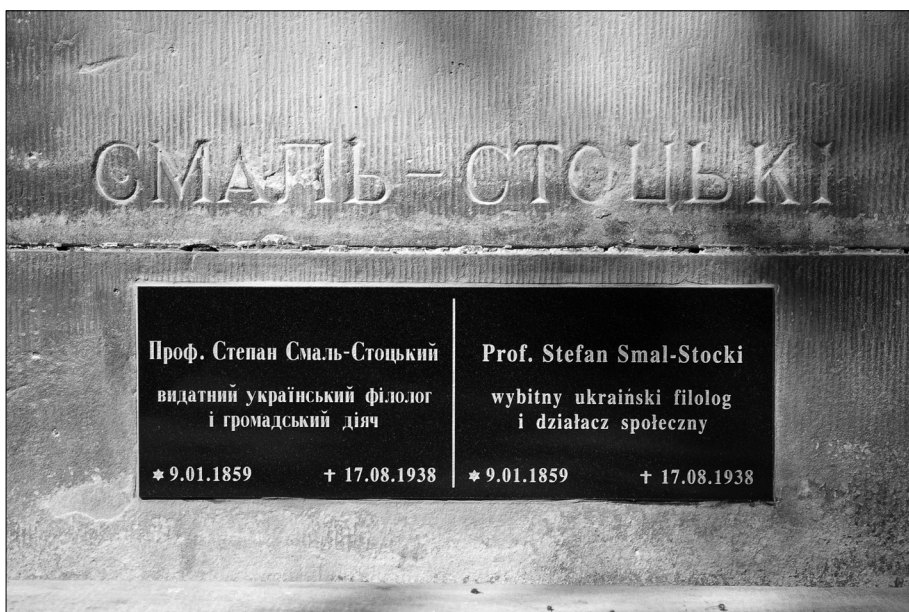
Річ у тім, що на Львівщині, як і на інших західноукраїнських землях, григоріанський, тобто новий календар було запроваджено ще в кінці XVI ст. (починаючи від 1582 р.). Звідси одна дата народження, скажімо, в Івана Франка (27 серпня 1856 р.) та в інших письменників, що прийшли на світ у Галичині.

Bardzo ucieszyła mnie ta uwaga prof. B. Melnychuka. Lecz przyznaję, że wszystkie te rozważania skłaniają mnie do wniosku, iż data podawana na stronie uniwersytetu jest bardziej prawdopodobna. Data 8 stycznia 1859 roku jest bezsprzecznie według nowego stylu, zgadza się tu również to, co twierdził sam Stefan Smal-Stocki, że urodził się w trzeci dzień świąt Bożego Narodzenia, który w XIX wieku przypadał 8 stycznia. Tak więc znowu wracamy do daty 8 stycznia, co musiałoby oznaczać niezwykle wprost zbieg okoliczności: ojciec i syn urodzili się w jednym i tym samym dniu. Cieszę się, że przygotowanie tabliczki na grobie Stefana Smal-Stockiego przyczyniło się do wyjaśnienia sprawy dat jego urodzin i śmierci.

Pozostaje nam mieć nadzieję, że kolejne opracowania poświęcone Stefanowi Smal-Stockiemu oraz wydanie drukiem całego jego dorobku, w tym listów i wspomnień, sprawi, iż data urodzenia i śmierci będzie podawana prawidłowo. Sądzę, że profesor Stefan Smal-Stocki niewątpliwie zasługuje na to, by w nowych wydaniach wszelkiego rodzaju leksykonów oraz innych opracowaniach znalazł się jego biogram zawierający prawidłowe dane.

Fot. 1. Uczestnicy konferencji naukowej poświęconej Stefanowi Smal-Stockiemu (Kraków, 23–24 kwietnia 2009 roku) w auli Collegium Novum UJ. Portret S. Smal-Stockiego trzymają: dr Bożena Zinkiewicz-Tomanek (z lewej) i dr Eulalia Papla

Fot. 2. Tablica nagrobna ufundowana przez Konsulat Generalny Ukrainy w Krakowie

Fot. 3. Nabożeństwo żałobne nad grobem Stefana Smal-Stockiego odprawia ks. dziekan Piotr Pawliszcze, proboszcz Parafii Greckokatolickiej Podwyższenia Krzyża Świętego w Krakowie

Fot. 4. Przemawia prof. Bohdan Melnychuk (Uniwersytet Czerniowiecki – Ukraina)

Fot. 5. Przemawia prof. Nina Hujwaniuk (Uniwersytet Czerniowiecki – Ukraina)

Fot. 6. Uczestnicy konferencji krakowskiej przy grobie Stefana Smal-Stockiego